

આ 'નિયમસાર' વ્યવહારચારિત્ર અધિકાર છે. એમાં ૬૦મી ગાથા, એનો ૮૦મો કળશ છે. પંચમહાવ્રતની વાત આવી ને? એનો કળશ છે.

ત્યજતુ ભવभीरुत्वाद्भव्यः परिग्रहविग्रहं
निरुपमसुखावासप्राप्त्यै करोतु निजात्मनि।
स्थितिमविचलां शर्माकारां जगज्जनदुर्लभां
न च भवति महच्चित्रं चित्रं सतामसतामिदम्॥८०॥

શ્લોકાર્થ :- 'ભવ્ય જીવ...' વાસ્તવિક મુનિપણની દશા, એનું પાચમું વ્રત કેવું હોય? અને એને નિશ્ચય અનુભવ કેવો હોય એ સહિત વાત છે. નિશ્ચયમાં પોતાનો સ્વભાવ અતીન્દ્રિય આનંદ છે એનો અનુભવ થયેલો હોય છે. એ ઉપરાંત એને સ્વરૂપની, શાંતિની, વીતરાગતાની વિશેષ રમણતા થઈ હોય છે. એને એની ભૂમિકા પ્રમાણમાં પાંચમું મહાવ્રત એવો શુભરાગ, પરિગ્રહના ત્યાગનો એવો શુભરાગ હોય છે. એને અહીંયા પાંચમું મહાવ્રત કહે છે. એ જીવ 'ભવ્ય જીવ...' એ ભવ્ય જીવ હોય છે. આત્માની શાંતિ એટલે આનંદ પૂર્ણદશા એવી મુક્તિ, એનો એ અભિલાષી હોય છે.

'ભવભીરુપણને લીધે...' અને એને ચાર ગતિનો ભવ એનો ભય હોય છે. મુનિને ચાર ગતિમાં ક્યાંય જાવું, ગતિમાં જાવું કે ભવમાં જાવું એ ભય હોય છે એને. ચાર ગતિનું પરિભ્રમણ, એનો એને ડર હોય છે. સ્વર્ગ ગતિ હોય તો પણ એ કષાયની અગ્નિથી, સ્વર્ગના દેવો પણ કષાયના અંગારાથી બળી રહ્યા છે. ગતિમાં ક્યાંય શાંતિ નથી. એથી ધર્મી, સમ્યગ્દષ્ટિ અને મુનિ. અહીં મુનિની વાત છે ને? 'ભવભીરુપણ...' કોઈપણ ભવ અને ભવનું કારણ ભાવ, એનાથી એને ડર હોય છે. આ નહિ... આ નહિ... અરે..! હું તો આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો સાધક, એવો હું એને ભવના ભાવથી ડર હોય છે.

એવા જીવો 'પરિગ્રહવિગ્રહ' વિગ્રહનો અર્થ અહીં વિસ્તાર કર્યો. વિગ્રહનો અર્થ કર્યો.

* આવાસ = નિવાસસ્થાન; ઘર; રહેઠાણ; આયતન.

‘પરિગ્રહવિસ્તારને છોડો...’ જૈનદર્શનનું વાસ્તવિક મુનિપણું, વીતરાગે કહેલું કેવું હોય છે, એની સાચી સમજણ આપે છે. અને તે મુનિપણું અંગીકાર કરવું, કે જે મુક્તિનું તાત્કાલિક કારણ છે. એમ ઉપદેશમાં વૈરાગ્ય કરાવે છે. એ સમસ્ત પરિગ્રહને છોડો. સાચા મુનિ છે, એને તો એક વસ્ત્રનો તાણો પણ હોય નહિ. સમજાય છે કાંઈ? તેથી કહ્યું ને? ‘પરિગ્રહવિસ્તારને છોડો...’ પરિગ્રહનો વિગ્રહ-વિસ્તાર જેટલો બધો. એક કપડાનો ટુકડો રાખે, તો પણ એ મમત્વ, મૂર્છા અને પરિગ્રહ છે. અને એવો ભાવ છે ત્યાં મુનિપણું હોતું નથી.

કહે છે, ‘પરિગ્રહનાવિસ્તારને છોડો...’ વ્યવહારનો ઉપદેશ છે ને? ‘અને નિરુપમ સુખના આવાસની પ્રાપ્તિ અર્થે...’ આમ ભવથી ભીરુ છે અને નિરુપમ-ઉપમા વિનાનો આત્માનો આનંદ, એનો ‘આવાસ = નિવાસસ્થાન;...’ એ આત્મા. એનું ઘર એ આત્મા છે. અતીન્દ્રિય આનંદનું ઘર આત્મા છે. અતીન્દ્રિય આનંદ ક્યાંય બીજે નથી. અતીન્દ્રિય ‘સુખના આવાસની પ્રાપ્તિ અર્થે નિજ આત્મામાં અવિચળ,...’ પોતાનો સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, શાશ્વત આનંદ અને જ્ઞાનનો ભંડાર આત્મા, એમાં અવિચળ, ચળે નહિ એ રીતે સ્થિર થા (એમ) કહે છે, જુઓ! આ મુનિપણું. આહાહા...! ‘સુખાકાર...’ ‘શર્માકારાં’ એ ને? ‘શર્માકારાં’ શર્મનો આકાર છે. આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો દરિયો છે. પ્રભુઆત્મા એ પુણ્ય-પાપના રાગથી ભિન્ન અને પોતાના અતીન્દ્રિય આનંદથી અભિન્ન, એવું આત્મતત્ત્વ છે. આહાહા...!

એવો સુખનો આકાર એટલે સુખમયી ભગવાન ‘તથા જગતજનોને દુર્લભ એવી સ્થિતિ (સ્થિરતા) કરો.’ આહાહા...! સાધારણ પ્રાણીને આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદમાં રહેવું મહા દુર્લભ છે. મુનિને તો સુલભ છે. એને મુનિ કહીએ. આહાહા...! જે પોતાનો અતીન્દ્રિય આનંદ સમ્યગ્દર્શનમાં અનુભવ્યો હતો. પહેલા સમ્યગ્દર્શનમાં જાણ્યું હતું કે આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદ છે. એમાં અવિચળ સ્થિતિ. આહાહા...! એ તો જગતના સાધારણ પ્રાણીને તો દુર્લભ છે. આહાહા...! ઓહોહો...! દુર્લભ બોધિ. પહેલા તો સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર દુર્લભ છે. શું ચીજ છે એની ખબર નથી. બહારથી માની બેઠા. આહાહા...! જેને જગતના ભવમાંથી નીકળવું છે, એને તો આત્માની આવી અંતર દશા અનુભવમાં હોય છે. એ ઉપરાંત અવિચળ સ્થિતિ (સ્થિરતા) આત્મામાં હોય. જગતજનોને તો દુર્લભ છે. આહાહા...! મુનિદશામાં અતીન્દ્રિય આનંદમાં મુનિ સ્થિર હોય છે. આહાહા...! આ મુનિપણું. અહીં તો હજી મુનિપણાની ખબર ન મળે. શું ચીજ છે? આ ચાલી નીકળ્યા મુનિ થઈ ગયા. આહા...!

‘દુર્લભ એવી સ્થિતિ (સ્થિરતા) કરો.’ આહાહા...! જે વસ્તુ આત્મા આનંદનું ઘર, આનંદનું નિવાસ, અતીન્દ્રિય આનંદનું ધામ આત્મા છે. એનો અનુભવ કર્યો છે, કે આ આત્મા છે. હવે એમાં ઠર એમ કહે છે. એમાં નિવાસ કર, વાસ કર, ઠર. એનું નામ સાધુપણું છે. અને એ ચારિત્ર દશા વિના, આવી ચારિત્રદશા વિના મુક્તિ નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ?

‘અને આ (નિજાત્મામાં અચળ સુખાત્મક સ્થિતિ કરવાનું કાર્ય) સત્પુરુષોને કાંઈ મહા

આશ્ચર્યની વાત નથી,...' આહાહા...! સંતોને, વીતરાગી સંતને, વીતરાગી મુનિઓને અંતરના સ્વભાવમાં રહેવું, સ્થિર થવું એ કોઈ આશ્ચર્યની વાત નથી. એ તો એના સ્વભાવની સ્થિતિ જ એવી છે. આહાહા...! મુનિ તો છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને હજારો વાર જૂલતા હોય છે. એક દિ'માં હજારો વાર અપ્રમત્ત દશા આવે છે. છઠ્ઠું-સાતમું ગુણસ્થાન. ઘડીકમાં સપ્તમ. આનંદમાં લીન થઈ જાય. વળી વિકલ્પ ઉઠે એ છઠ્ઠું આવી જાય. વળી સાતમું.. વળી છઠ્ઠું... જુઓ! આ દશા. જૈનદર્શનના વાસ્તવિક દર્શનના સંતો આવા હોય છે. આહાહા...!

'સત્પુરુષોને કાંઈ મહા આશ્ચર્યની વાત નથી,...' એમ કહે છે. ઓ...હો...! જેણે આત્માને હથેળીની રેખાને જેમ દેખે એમ અંદર જોયો છે. આહાહા...! સમ્યગ્દર્શનમાં, સમ્યગ્જ્ઞાનમાં પહેલેથી આત્મા આવો એવો જાણ્યો અને જોયો છે. કહે છે. એવા ધર્માત્માને આગળ વધીને સ્વરૂપમાં ઠરવું એ કોઈ આશ્ચર્યની વાત નથી. એ તો સ્વરૂપ જ છે એનું, એમ કહે છે. આહાહા...! ધન્ય અવતાર છે ને. સમજાણું કાંઈ? ભગવાનઆત્મા સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે. સત્ શાશ્વત આનંદ અને જ્ઞાનનો એ સાગર છે. આહાહા...! એનામાં શરીર, વાણી, મન તો નથી, પણ દયા, દાન, વ્રતના વિકલ્પ, રાગ એ પણ એ સ્વરૂપમાં નથી. એવી એ ચીજ છે. એ ચીજમાં, એ વસ્તુમાં વસવું, વસ્તુમાં વસવું, એવા આનંદમાં ઠરવું, સત્પુરુષોને માટે કાંઈ આશ્ચર્યકારી નથી. એ જ એની દશા હોય છે એમ કહે છે. આહાહા...! કહો, સમજાણું કાંઈ?

'અસત્પુરુષોને આશ્ચર્યની વાત છે.' આહાહા...! જેને આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે, અતીન્દ્રિય આનંદનો ગાંઠડો આત્મા, એવી જેને ખબર નથી અને પરમાં, ધૂળમાં, પુણ્યમાં, પાપમાં સુખબુદ્ધિ માની છે, એવા અજ્ઞાનીઓને આત્મામાં ઠરવું એ આશ્ચર્યકારી છે. એને આશ્ચર્યની વાત છે. એટલે એ કરી શકતા નથી. આહાહા...! પાંચમું મહાવ્રત હતું ને. નિર્ઘ્રેથ દશા, એને વિકલ્પ આવો હોય છે. નગ્નદશા. જૈનના મુનિઓ સાચા તો અંતરમાં ત્રણ કષાયના અભાવવાળા, બહારમાં તદ્દન નગ્નદશા હોય છે. એને જૈનના મુનિ કહેવામાં આવે છે. એકલા નગ્ન પણ નહિ અને એકલા ત્રણ કષાયનો અભાવ થયો હોય અને શરીરમાં વસ્ત્રાદિ રહે એમ પણ નહિ. એવી દશા છે. વીતરાગ પરમેશ્વરની એ આજ્ઞા છે. એમ એણે પહેલી ઓળખાણ કરીને માનવું જોઈએ. એ ૮૦મો કળશ થયો.

૬૧મી ગાથા.

ગાથા-૬૧

પાસુગમગ્ગેણ દિવા અવલોગંતો જુગપ્પમાણં હિ ।
ગચ્છઙ્ગ પુરદો સમણો ઈરિયાસમિદી હવે તરસ્સ ॥૬૧॥

પ્રાસુકમાર્ગેણ દિવા અવલોકયન્ યુગપ્રમાણં ખલુ ।
ગચ્છતિ પુરતઃ શ્રમણઃ ઈર્યાસમિતિર્ભવેત્તસ્ય ॥૬૧॥

અત્રેર્યાસમિતિસ્વરૂપમુક્તમ્ ।

યઃ પરમસંયમી ગુરુદેવયાત્રાદિપ્રશસ્તપ્રયોજનમુદ્દિશ્યૈકયુગપ્રમાણં માર્ગમ્ અવલોકયન્ સ્થાવરજંગમપ્રાણિપરિરક્ષાર્થં દિવૈવ ગચ્છતિ, તસ્ય ખલુ પરમશ્રમણસ્યેર્યાસમિતિર્ભવતિ । વ્યવહારસમિતિસ્વરૂપમુક્તમ્ । ઇદાનીં નિશ્ચયસમિતિસ્વરૂપમુચ્યતે । અભેદાનુપચારરત્નત્રયમાર્ગેણ પરમધર્મિણમાત્માનં સમ્યગ્ ઇતા પરિણતિઃ સમિતિઃ । અથવા નિજપરમતત્ત્વનિરતસહજપરમ-બોધાદિપરમધર્માણાં સંહતિઃ સમિતિઃ । ઇતિ નિશ્ચયવ્યવહારસમિતિભેદં બુદ્ધવા તત્ર પરમનિશ્ચયસમિતિમુપયાતુ ભવ્ય ઇતિ ।

અવલોકી માર્ગ ધુરાપ્રમાણ કરે ગમન મુનિરાજ જે,
દિવસે જ પ્રાસુક માર્ગમાં, ઈર્યાસમિતિ તેહને. ૬૧.

અન્વયાર્થ :- [શ્રમણ] જે શ્રમણ [પ્રાસુકમાર્ગેણ] પ્રાસુક માર્ગે [દિવા] દિવસે [યુગપ્રમાણં] ધુરાપ્રમાણ [પુરતઃ] આગળ [ખલુ અવલોકયન્] જોઈને [ગચ્છતિ] ચાલે છે, [તસ્ય] તેને [ઈર્યાસમિતિઃ] ઈર્યાસમિતિ [ભવેત્] હોય છે.

ટીકા :- અહીં (આ ગાથામાં) ઈર્યાસમિતિનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.

જે *પરમસંયમી ગુરુયાત્રા (ગુરુ પાસે જવું), દેવયાત્રા (દેવ પાસે જવું) વગેરે પ્રશસ્ત પ્રયોજનનો ઉદ્દેશ રાખીને એક ધોંસરા જેટલો માર્ગ જોતો જોતો સ્થાવર તથા જંગમ પ્રાણીઓની પરિરક્ષા (સમસ્ત પ્રકારે રક્ષા) અર્થે દિવસે જ ચાલે છે, તે પરમશ્રમણને ઈર્યાસમિતિ હોય

* પરમસંયમી મુનિને (અર્થાત્ મુનિયોગ્ય શુદ્ધપરિણતિવાળા મુનિને) શુદ્ધપરિણતિની સાથે વર્તતો જે (હત વગરનો) ઈર્યાસંબંધી (-ગમનસંબંધી, ચાલવાસંબંધી) શુભોપયોગ તે વ્યવહાર ઈર્યાસમિતિ છે. શુદ્ધપરિણતિ ન હોય ત્યાં શુભોપયોગ હત સહિત હોય છે; તે શુભોપયોગ તો વ્યવહાર સમિતિ પણ કહેવાતો નથી. [આ ઈર્યાસમિતિની માફક અન્ય સમિતિઓનું પણ સમજી લેવું.]

છે. (આ પ્રમાણે) વ્યવહારસમિતિનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવ્યું.

હવે નિશ્ચયસમિતિનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે. : અભેદ-અનુપચાર-રત્નત્રયરૂપી માર્ગે પરમધર્મી એવા (પોતાના) આત્મા પ્રત્યે સમ્યક્ 'ઈતિ' (-ગતિ) અર્થાત્ પરિણતિ તે સમિતિ છે; અથવા, નિજ પરમતત્ત્વમાં લીન સહજ પરમજ્ઞાનાદિક પરમધર્મોની સંહતિ (-મિલન, સંગઠન) તે સમિતિ છે.

આ પ્રમાણે નિશ્ચય અને વ્યવહારરૂપ સમિતિભેદો જાણીને તેમાં (-તે બેમાંથી) પરમનિશ્ચયસમિતિને ભવ્ય જીવ પ્રાપ્ત કરો.

ગાથા-૬૧ ઉપર પ્રવચન

સમિતિની વાત આવી હવે. ઈર્યાસમિતિ. મુનિને આત્માના ભાનસહિત ઈર્યાસમિતિ. નિશ્ચયસમિતિ સહિત વ્યવહારસમિતિ કેવી હોય એની વાત છે. આહાહા..! ૬૧મી ગાથા.

પાસુગમગ્ગેણ દિવા અવલોગંતો જુગપ્પમાણં હિ ।

ગચ્છઈ પુરદો સમણો ઇરિયાસમિદી હવે તસ્સ ।।૬૧ ।।

નીચે હરિગીત. મૂળગાથાનું..

અવલોકી માર્ગ ધુરાપ્રમાણ કરે ગમન મુનિરાજ જે,

દિવસે જ પ્રાસુક માર્ગમાં, ઈર્યાસમિતિ તેહને. ૬૧.

ટીકા :- 'અહીં (આ ગાથામાં) ઈર્યાસમિતિનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. જે પરમસંયમી...' પરમસંયમી મુનિ એમ પહેલા લીધું છે. એને આવી વ્યવહારસમિતિ હોય છે. નીચે અર્થ કર્યો છે. 'પરમસંયમી મુનિને (અર્થાત્...' નીચે નોટ. '(મુનિયોગ્ય શુદ્ધપરિણતિવાળા મુનિને)...' આહાહા..! સાધુને યોગ્ય એને વીતરાગતા, અતીન્દ્રિય આનંદની દશા પ્રગટી છે, શુદ્ધતા, પવિત્રતા પ્રગટી છે. ડુંગરમાંથી મીઠાં પાણી ઝરે, એમ ભગવાનઆત્મા આનંદનો ડુંગર, એમાંથી અતીન્દ્રિય આનંદના ઝરણા જેને વહે છે. આહાહા..! એવી શુદ્ધ પરિણતિ, '(શુદ્ધપરિણતિવાળા મુનિને) શુદ્ધપરિણતિની સાથે...' એવી આનંદની શુદ્ધ દશાની સાથે 'વર્તતો...' સહચર-સાથે રહેનાર '(હઠ વગરનો) ઈર્યાસંબંધી...' સહજ એવો વિકલ્પ હોય છે. ત્યાં હઠ નથી હોતી. '(-ગમનસંબંધી, ચાલવાસંબંધી) શુભોપયોગ...' એને શુભોપયોગ હોય છે. છે એ પુણ્યભાવ છે. વ્યવહાર સમિતિ. પણ નિશ્ચય આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદની શુદ્ધ દશાની ભૂમિકા પ્રગટી છે એને આવો હઠ વગરનો શુભોપયોગ હોય છે. વાતે વાતે ફેર બહુ. અત્યારની શૈલી અને વીતરાગનો માર્ગ બધો ફેરફાર.. ફેરફાર...

તે વ્યવહાર સમિતિ છે. કોણ? જેને આત્મામાં અતીન્દ્રિય આનંદનું સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ્યું છે અને અતીન્દ્રિય આનંદ સહિત શુદ્ધ દશા પ્રગટી છે. વીતરાગી આનંદાદિ દશા પ્રગટી છે. એને ગમનસંબંધી શુભોપયોગ રાગની મંદતાનો ભાવ હોય છે હઠ. એને વ્યવહારસમિતિ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! ‘શુદ્ધપરિણતિ ન હોય...’ જ્યાં આગળ શુદ્ધ દશા જ, વીતરાગ દશા જ પ્રગટી નથી. ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, શુદ્ધ આનંદનું ધામ, એમાંથી આનંદનો પ્રવાહ શુદ્ધ પરિણતિ તરીકે જેને થયો જ નથી, ‘ત્યાં શુભોપયોગ હઠ સહિત હોય છે;...’ એમ જોઈને ચાલવાનો શુભોપયોગ અજ્ઞાનીને હોય છે, પણ હઠવાળો હોય છે. હઠ. એને તો અહીં ‘તો વ્યવહાર સમિતિ પણ કહેવાતો નથી.’ સમજાણું કાંઈ?

‘તે શુભોપયોગ તો વ્યવહારસમિતિ પણ કહેવાતો નથી. [ઈર્યાસમિતિની માફક અન્ય સમિતિઓનું પણ સમજી લેવું.]’ એમ ભાષાસમિતિ, એષણાસમિતિ, આદાનનિક્ષેપ,... એમાં એને શુભોપયોગ હોય છે, પણ ઓલી શુદ્ધ પરિણતિ સહિત શુભોપયોગ સહચર હોય છે. આત્માના શુદ્ધતાના ભાનમાં શુદ્ધતા પરિણતિરૂપ વીતરાગ છૂટે ગુણસ્થાનને યોગ્ય. એને યોગ્ય જે વીતરાગ દશા. શાંત... શાંત... શાંત... અંતરમાં એવી અવિકારી દશા પ્રગટી છે. એને આવો ગમનસંબંધી શુભોપયોગ હોય એ વ્યવહારસમિતિ કહેવાય. એ પુણ્યબંધનું કારણ છે. પણ એવું હોય છે. જેને શુદ્ધનું કાંઈ સમ્યગ્દર્શનનું ભાન નથી, સમ્યક્ચારિત્ર શું એની પણ ખબર નથી. એવા ઈર્યાસમિતિમાં શુભભાવ હોય, એ હઠવાળો હોય છે. મિથ્યાત્વસહિત એને પુણ્ય બંધાય. મિથ્યાત્વનું મોટું પાપ તો સાથે હોય છે. આહાહા...! નિશ્ચય સત્ શું છે એ રહી ગયું. એકલા વ્યવહારના ખોટા ઢસરડા રહી ગયા. આહાહા...! માર્ગ તો વીતરાગનો આ તો પરમેશ્વરનો માર્ગ છે. સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ. એક સમયમાં જેણે ત્રણકાળ, ત્રણલોક પ્રભુએ જોયા, એવી વીતરાગ દશા સહિતનું કેવળજ્ઞાન, એની વાણીમાં તો આ આવ્યું, બાપુ! મુનિપણાની દશા. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- આવી દશા હોય ને નિશ્ચય ન હોય તો.

ઉત્તર :- નિશ્ચય ન હોય તો કાંઈ જ સાચું નથી. મીંડા છે, રણમાં પોક મૂકવા જેવું.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- શું કહે છે? અહીંયા આત્માની વાત છે. એ સંગ પણ ખોટો અને ઓલા ખોટા. ખોટેખોટાની વાત અહીંયા નથી. આ તો આત્માનો સ્વભાવ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે વીતરાગે, કેવળજ્ઞાની તીર્થકરદેવે કહ્યો અને એમણે તો પૂર્ણ પ્રગટ કર્યો. અનંતજ્ઞાન, અનંતઆનંદ, અનંતવીર્ય, અનંતદર્શન, અનંત ચતુષ્ટય પ્રભુને પ્રગટ થયા. એમણે કહ્યું, કે જેને આત્મદર્શનનું ભાન છે. આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય ઇં. રાગનો, ઈર્યા વિકલ્પ વ્યવહાર આવે એનો પણ હું કર્તા નથી. આહાહા...! ઈર્યાસમિતિનો જોઈને ચાલવાનો શુભભાવ આવે, એ મારું કર્તવ્ય નથી પણ આવ્યા વિના રહેતો નથી. આહાહા...! આવી વાત છે. શું થાય?

જે પંથે ગણધરો ગયા, જે પંથનો સ્વીકાર ઇન્દ્રોએ કર્યો, જે પંથે મહા ચક્રવર્તીઓ ચક્રવર્તીના રાજ છોડી... આહાહા...! બળખો જેમ છોડે એમ ૯૬ હજાર સ્ત્રીને છોડી અતીન્દ્રિય આનંદમાં, અંતરના આનંદમાં આત્મામાં પ્રભુ રમવા લાગ્યા. એવું મુનિપણું. આહાહા...! ધન્ય અવતાર. એ દશા આવ્યા વિના એને મુક્તિ હોઈ શકે નહિ. પણ એના પહેલા એનું ભાન તો હોવું જોઈએ ને. કેવું મુનિપણું? કેવું સમક્રિત? કેવું જ્ઞાન? કોને ચારિત્ર કહેવું? કોને વ્યવહાર કહેવો? કોને નિશ્ચય કહેવો? કાંઈ ખબર વિના એ તો બધા ચાર ગતિમાં રખડવાના રસ્તા છે.

‘પરમસંયમી મુનિને...’ પહેલો શબ્દ એ લીધો. કેમ કે ઓલી વ્યવહાર સમિતિની ઈર્ષ્યાની વાત છે ને? પણ વ્યવહાર કોને હોય? કે પરમસંયમી મુનિને. જેને હજી આત્માનું સમ્યગ્દર્શન શું એનું ભાન, એની ઓળખાણ નથી. એને વ્યવહારથી જોઈને ચાલે અને આ કરે એ બધા મિથ્યાત્વ સહિત હઠવાળા શુભભાવ છે. આહાહા...! એવા પરમસંયમી મુનિને અંતરમાં તો શુદ્ધતા ઘણી પ્રગટી છે. ત્રણ કષાય--અનંતાનુબંધી, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય, પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ત્રણનો જેને અભાવ વર્તે છે. એવા મુનિને ‘ગુરુયાત્રા...’ લ્યો આવ્યું. પુદ્ગલયાત્રા હતું ને? પુદ્ગલયાત્રા વિના, પુદ્ગલ વિના યાત્રા થઈ શકે નહીં. લ્યો આવ્યું. આ ગુરુયાત્રા. ધર્માત્મા, આત્મજ્ઞાની, ધ્યાની, આનંદમાં રહેનારા સાચા સંત, એને પણ ગુરુ પાસે જવાનો વિકલ્પ આવે છે. પોતાના ગુરુ હોય, આનંદ વિશેષ અધિક ગુણમાં છે, એની પાસે જવાનો વિકલ્પ હોય છે, એ શુભ વિકલ્પ છે. એ ગમનમાં એને શુભભાવ હોય છે. જોઈને ચાલવું.

‘દેવયાત્રા...’ સાક્ષાત્ પરમાત્મા બિરાજતા હોય, એના દર્શન કરવા જવું હોય, કે ‘દેવયાત્રા...’ સર્વજ્ઞ પરમાત્માની સાચી વીતરાગ મૂર્તિ, એવા તીર્થાદિમાં જવું હોય. ‘વગેરે પ્રશસ્ત પ્રયોજનો...’ લ્યો. એ બધા પ્રશસ્ત પ્રયોજન છે, શુભરાગના પ્રયોજન છે. ગુરુ પાસે વાંચણી લેવા જવું, બે-પાંચ ગાવ છોટે હોય તો. વગેરે ગમન કરવું. પણ છે આ પરમસંયમી સંત પોતે. એને આવો શુભયોગનો ભાવ આવે છે. એવા ‘પ્રશસ્ત પ્રયોજનનો ઉદ્દેશ રાખીને એક ધોંસરા જેટલો માર્ગ જોતો જોતો...’ આમ બહાર નજર રાખે કે કોઈ જીવ-જંતુ ન હોય. શુભઉપયોગ છે ને અહીંયા? આહાહા...!

‘એક ધોંસરા જેટલો માર્ગ જોતો જોતો સ્થાવર તથા જંગમ પ્રાણીઓની પરિરક્ષા અર્થે...’ પ્રાસુક માર્ગ. એમાં કોઈ જીવજંતુ ન હોય, એવા માર્ગે મુનિ ગમન કરે. નીચે વનસ્પતિ હોય, હરિકાય ઉગી હોય, ત્રસ-કીડી, મકોડા, ખપેડચું થાય છે ઉડતી. ઝીણી ઝીણી ખપેડી. એવા જ્યાં હોય ત્યાં મુનિ વિહાર ન કરે, એમાં ગમન ન કરે. નિર્દોષ માર્ગ હોય, જેમાં અચેતન થઈ ગયું હોય, માણસના પગથી બધું મર્દન થઈને અચેતન થયેલું હોય, એમાં મુનિ ઈર્ષ્યાસમિતિએ ગમન કરે. આહાહા...! સ્થાવર, એકેન્દ્રિય પ્રાણી, હોં! પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયરો અને વનસ્પતિ, એ પાંચ એકેન્દ્રિય સ્થાવર જીવ છે. એની પણ હિંસા ન થાય એમ ચાલે. દિશાએ, જંગલમાં જાવું હોય, તો જ્યાં લીલોતરી ઊગી હોય ત્યાં જંગલ ન જાય.

એ પઠવામાં આવે છે. આહાહા...! નીચે આ વનસ્પતિ જુઓને. ચોમાસામાં તો કેટલી જામી હોય... આહાહા...! એમાં ન જાય. જ્યાં વેળુ હોય, વેળુના નાળા આદિ, ખાલી પાણી વિનાના, ત્યાં જાય. એ ત્યાં ગમન કરે. અહીં ગમન પણ ન કરે.

એ 'પ્રાણીઓની પરિરક્ષા અર્થે...' એને દુઃખ ન થાય એ અપેક્ષા. રક્ષાની વ્યાખ્યા આટલી. 'દિવસે જ ચાલે છે,...' મુનિ રાત્રે ન ચાલે. રાત્રે આ તો કલાક-કલાક, બે-બે કલાક અંધારામાં (ચાલે). ઉનાળો છે તો ઝટ પહોંચી જઈએ. ચા ને પહોંચવા. આહાહા...! આ તો સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાન વિનાના વ્યવહારના પણ ઠેકાણા ન મળે. તમે તો બધું બહુ જોયું હશે, નહિ? રાત્રે વહેલા ઉઠે. ચૈત્ર મહિનો તડકો થાય. ત્યાં ઝટ પહોંચી જઈએ. ચાનું પાછું મોડું થશે. અરે...રે...! તારા વ્યવહારના પણ ઠેકાણા નથી. નિશ્ચય તો છે નહિ ત્યાં વ્યવહારના પણ ઠેકાણાં નથી એને સાધુ (માને). કુસાધુને સાધુ માનવા જેવી માન્યતા છે. આહાહા...! આવો માર્ગ સંતોનો, સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરનો છે. તીર્થંકરદેવના માર્ગમાં આવું છે. બીજે તો ક્યાંય છે જ નહિ.

'દિવસે જ ચાલે છે, તે પરમશ્રમણને ઈર્થાસમિતિ હોય છે.' જુઓ! પાછું ત્યાં લીધું. ત્યાં એ શબ્દ છે, હોં! પહેલું પરમસંયમી છે. ત્યાં પછી પરમસાધુ છે. પરમશ્રમણ છે. ટીકામાં જ છે. પરમશ્રમણ. એટલે કે એકલા અજ્ઞાનીને આવું હોય એ નહિ. આહાહા...! જેને શુદ્ધભાવ પ્રગટ્યો છે. વીતરાગ દશા જેણે અંતરમાં અનુભવી છે અને પ્રગટી છે એવાને આવો વ્યવહાર, આ સમિતિ હોય છે. '(આ પ્રમાણે) વ્યવહારસમિતિનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવ્યું.' પાઠમાં હતું એ. હવે નિશ્ચયની વાત કરે પાછી. એની સાથે ને સાથે.

'હવે નિશ્ચયસમિતિનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે :... ' સાચી સમિતિ આને કહીએ. જોઈને ચાલવાનો વિકલ્પ તો ઉપચાર, વ્યવહારસમિતિ છે. એ તો પુણ્યબંધનું કારણ છે. એ ધર્મ નથી. વ્યવહારસમિતિ પણ ધર્મને ધર્મ નથી. શુભભાવ છે. હવે નિશ્ચયસમિતિ. 'નિશ્ચયસમિતિનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે : અભેદ-અનુપચાર-રત્નત્રયરૂપી માર્ગે પરમધર્મી એવા (પોતાના) આત્મા પ્રત્યેક...' જુઓ! બહાર ચાલે છે ને વ્યવહારી? બહાર માર્ગમાં... તો હવે નિશ્ચયવાળો? 'અભેદ-અનુપચાર-રત્નત્રયરૂપી માર્ગે...' આહાહા...! શબ્દોને સમજવા કઠણ એક તો. અભેદ-અનુપચાર. આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ, એનું સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્ર નિર્વિકલ્પ સ્વભાવને આશ્રયે થાય, એને અભેદ રત્નત્રય કહે છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? અભેદ કહો કે અનુપચાર કહો. ઉપચાર નહિ. રત્નત્રયરૂપી માર્ગે... આહાહા...! અંતરના સ્વરૂપમાં શુદ્ધ ચૈતન્યની સમ્યગ્દર્શન દશા, શુદ્ધ ચૈતન્યની સમ્યક્જ્ઞાન, સ્વસંવેદનજ્ઞાનની નિર્મળ દશા અને સ્વરૂપમાં રમણતારૂપ વીતરાગી ચારિત્ર, એવા માર્ગમાં જે રમે છે, એને નિશ્ચયસમિતિ કહીએ. આહાહા...!

'અભેદ-અનુપચાર-રત્નત્રયરૂપી...' પૃથ્વીમાં બહારમાં ઘોંસરા પ્રમાણે જોઈને ચાલે. કોઈ

જીવને, પરજીવને દુઃખ ન થાય. એ શુભોપયોગ. પણ કોને એ હોય? અંતરમાં જેને અભેદ રત્નત્રય, વસ્તુ ભગવાનઆત્મા, આત્મા પ્રભુ પોતે સચ્ચિદાનંદ (છે), એનું જેને સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્ર થયું છે. આત્માનો સાક્ષાત્કાર જેને થયો છે, એ ‘રત્નત્રયરૂપી માર્ગો...’ એ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની જે પરિણતિ, એ માર્ગમાં ગતિ કરે, એમ કહે છે. ‘પરમધર્મી એવા (પોતાના) આત્મા...’ એમ. ‘રત્નત્રયરૂપી માર્ગે પરમધર્મી એવા (પોતાના) આત્મા પ્રત્યે સમ્યક્ ‘ઈતિ’...’ પરિણતિ. આત્માની સમ્યક્ શુદ્ધ દશા, એને સાચી સમિતિ કહેવામાં આવે છે. એને સંવર અને નિર્જરારૂપ સમિતિ કહેવામાં આવે છે. ઓલું શુભ હતું કે જોઈને ચાલવું, એ તો પુણ્યબંધનું કારણ શુભોપયોગ હતો. સમજાણું કાંઈ? હજી વાત સમજતા પકડાય નહિ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- શુદ્ધભાવની પરિણતિ છે ને? એની સાથે આ શુભ છે. સમિતિ છે ને. અંદર ઉપયોગ ઠર્યો નથી. શુદ્ધ પરિણતિ પણ નિશ્ચયમોક્ષમાર્ગમાં આત્માને જોડેલ છે. એમાં ચાલે છે, ગતિ કરે છે. અંતઃસમિતિ અને સાથે આ શુભઉપયોગ હોય છે. એ વ્યવહાર છે, આ નિશ્ચય છે. નિશ્ચય એ ધર્મ છે અને વ્યવહાર એ પુણ્ય છે. આવી વાત છે. પેલો બહારમાં માર્ગમાં જોઈને ચાલે. આ અંતરના માર્ગમાં જોઈને ચાલે. પોતાના આત્મા પ્રત્યે સમ્યક્ ગતિ, એમ. અર્થાત્ પરિણતિ, શુદ્ધ દશા, એને સાચી સમિતિ કહેવામાં આવે છે. હવે એની તો ગંધ પણ ન મળે. અને વ્યવહાર સમિતિમાં આ છે.. આ છે.. અને વિધિ કરો. વિધિએ ધર્મ કરો, વિધિએ જોઈને ચાલો. પણ કોને?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- મિચ્છામિ દુક્કડમ. એ તો આવે છે.

મુમુક્ષુ :- શુભભાવ અવિધિ છે.

ઉત્તર :- પણ એ શુભભાવ જ નિશ્ચયથી અવિધિ છે હજી. ઝીણી વાત છે. વિધિથી કરવું, અવિધિ ન થવા દેવી. ખમાસણામાં, ફલાણામાં, ઢીકણામાં.. અરે..! બિચારા મજુરી કરી કરીને મરી જાય છે. પુણ્યબંધના પણ ઠેકાણા ન મળે. મિથ્યાત્વ સહિત છે ને? અહીં તો ભગવાનઆત્મા પોતાના સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન વીતરાગી પરિણતિમાં પ્રવર્તે છે, એનો આત્મા સમ્યક્ ગતિરૂપે પરિણમ્યો એને સમિતિ કહેવાય છે. એ સાચી સમિતિ છે. સંતોની સાચી સમિતિ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- એ ભાવનું કામ છે..

ઉત્તર :- આવું હોય ત્યાં આવું હોય. ઠરી ગયો ન હોય એને. કહેતા હતા ને ઓલા. નિશ્ચય હોય એને પછી શું વાંધો? અરે..! જેને પૂર્ણ વીતરાગતા પ્રગટી નથી, એને આવું હોય ત્યાં એવો શુભ વિકલ્પ આવે, નહિંતર તો વીતરાગ કેવળી થઈ ગયો હોય. કીધું ને?

ગુરુ પાસે જવું, દેવ પાસે જવું. એને એવો ભાવ આવે. જાણે કે આ શુભરાગ છે. વ્યવહારે આવી દશા છે. જોકે જ્ઞાની તો વ્યવહારથી મુક્ત છે. પણ એ મુક્તદશામાં આવો એક પર વિકલ્પ છે, એવું એ જાણે છે. આહાહા...! ભારે વાત! લ્યો, મુનિને શુભોપયોગ હોય છે. એક કોર કહે સમક્તિ નિશ્ચયમાં લીન વ્યવહારથી મુક્ત છે. એ રાખીને આ વાત છે. આહાહા...! પણ વાત એ કે આ આત્મા શું ચીજ છે એની ખબર ન મળે. આત્મા એટલે કાંઈક છે બસ. પણ એ અંદર કોણ છે? અનંત આનંદનું ધામ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ છે એ. આહાહા...! મહાપ્રભુની તો ખબર ન મળે. અને આ બહારના ભગવાનની ઓળખાણ કરવા નીકળ્યા. આવી જેને સમિતિની નિશ્ચય દશા હોય છે, એને ઓલો વ્યવહાર હોય છે. અથવા..

મુમુક્ષુ :- પરમધર્મી...

ઉત્તર :- નાના પરમધર્મી એવો પોતાનો આત્મા. અહીં ધર્મી એટલે ધર્મનો ધરનાર. એવો આત્મા પોતાના આત્મા પ્રત્યે સમ્યક્ પરિણતિ છે આવી. એમ. ધર્મી તો ત્રિકાળી વસ્તુ છે. પણ એની પરિણતિ છે ને. વીતરાગ પરિણતિ વર્તમાન છે.

‘પરમધર્મી એવા (પોતાના) આત્મા પ્રત્યે સમ્યક્ ‘ઇતિ’ (-ગતિ) અર્થાત્ પરિણતિ...’ એના તરફના વલણવાળી દશા. અને શુભભાવની દશા પર તરફના વલણવાળી છે એમ કહેવું છે. આહાહા...! કોઈ કહે, પણ આવું અમારે સમજીને શું કામ છે? પણ તારે સમક્તિ શું? સાધુપણું શું? સંવર-નિર્જરા શું? નવ તત્ત્વને બરાબર જાણવા પડશે કે નહિ? નવતત્ત્વમાં સંવર-નિર્જરા કોને કહેવી? મુનિપણું એટલે સંવર, નિર્જરા. જેને હજી નવતત્ત્વની ખબર નથી. એને એકલો આત્મા અંદર તારવીને જુદો પાડીને અનુભવવો, એનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે. આહાહા...! નવતત્ત્વના તત્ત્વની અંદરમાં હજી એના ઠેકાણા ન મળે. વીતરાગ કહે છે એ રીતે, હોં! વીતરાગ સિવાય બીજે આ વાત ક્યાંય કોઈ ધર્મમાં છે નહિ. આ વાત ક્યાંય હોઈ શકે નહિ. વીતરાગ સર્વજ્ઞ સિવાય બધાએ કલ્પનાએ બધી વાતું કરી છે. સમજાણું કાંઈ?

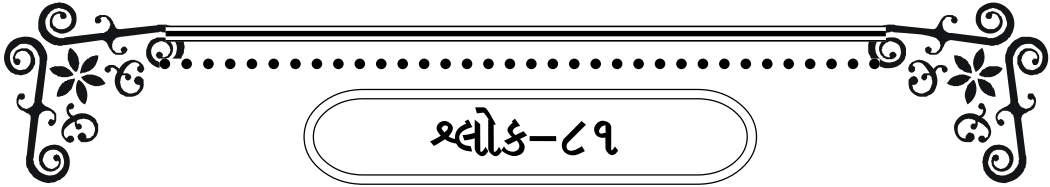
‘નિજ પરમતત્ત્વમાં લીન સહજ પરમજ્ઞાનાદિક પરમધર્મોની સંહતિ...’ લ્યો. ‘(-મિલન, સંગઠન)...’ એકાકાર થવું. ‘પરમજ્ઞાનાદિક પરમધર્મોની સંહતિ...’ એમાં એકાકાર થવું. આત્મા પ્રત્યે હતું ને પહેલું? આમાં પરમધર્મો પ્રત્યે. ઓલું ધર્મી પ્રત્યે હતું, આને ધર્મ પ્રત્યે, સ્વભાવવાન પ્રત્યે પરિણતિ હતી. આ સ્વભાવમાં પરિણતિ એમ કહે છે. ધર્મ છે ને? ‘નિજ પરમતત્ત્વમાં લીન સહજ પરમજ્ઞાનાદિક પરમધર્મો...’ એમ. ઓલો પરમધર્મી હતો. અહીં ‘સહજ પરમજ્ઞાનાદિક પરમધર્મો...’ એની ‘સંહતિ (-મિલન, સંગઠન)...’ સ્વભાવની એક્તા ‘તે સમિતિ છે.’ આહાહા...!

‘આ પ્રમાણે નિશ્ચય અને વ્યવહારરૂપ સમિતિભેદો જાણીને...’ જુઓ! બેને બરાબર જાણી કે નિશ્ચય સત્ય આ છે, વ્યવહાર ઉપચાર આ છે. ‘(-તે બેમાંથી)...’ જુઓ હવે.

‘પરમનિશ્ચયસમિતિને ભવ્ય જીવ પ્રાપ્ત કરો.’ ઠીક. અધિકાર વ્યવહારનો છે. વ્યવહાર પ્રાપ્ત કરો નહિ, વ્યવહાર આવી જાય છે. તેથી આકરું લાગે ને આ. મુનિ છે અને અધિકાર વ્યવહારનો ચાલે. પણ એ વ્યવહાર નિશ્ચયને સમજાવવા નિશ્ચયમાં સ્થિરતા હોય એને માટે વ્યવહાર છે. નિશ્ચયને પ્રાપ્ત કરવો છે, વ્યવહારને પ્રાપ્ત કરવો નથી. વ્યવહાર તો વચમાં આવી જાય છે. ભારે વાત!

આ તો જેને સંસારનો, ચાર ગતિનો ડર લાગ્યો હોય. ક્યાંય સુખ નથી સ્વર્ગમાં કે શેઠાઈમાં કે ધૂળમાં. સુખ આત્મામાં છે, એવી જેની રુચિ અને ગરજ થઈ હોય, એને મુનિપણું કેવું હોય એને પાળવાનું, એને સમજવું જોઈશે. અને આ મુનિપણાની આવી દશા ન હોય એને મુનિપણું માનવું, તો માનનારને પણ મિથ્યાત્વ લાગે છે. સમજાણું કાંઈ? ઓલો તો મિથ્યાત્વી છે જ. જેને મુનિપણું નથી એને મુનિપણું માને છે. પણ એને મુનિપણું જે માને. મુનિ છે ને? સાધુ છે ને? પાંચમાં આરાના ઉત્કૃષ્ટ ન હોય ભલે, પણ સાધુ છે ને? સાધુ જ નથી, સાંભળને! દષ્ટિ જ મિથ્યાત્વ છે. રાગથી, ક્રિયાથી ધર્મ માને છે. અને રાગના વ્યવહારના પણ ઠેકાણા નથી. એ નિશ્ચય અને વ્યવહાર બન્નેથી ભ્રષ્ટ છે. આહાહા...! આકરું કામ, બાપ! જગત સાથે ઊભા રહેવું. વીતરાગ માર્ગમાં રહેવું.

‘(-તે બેમાંથી) પરમનિશ્ચયસમિતિ...’ પાછી. વ્યવહાર ... ‘પરમનિશ્ચયસમિતિને ભવ્ય જીવ પ્રાપ્ત કરો.’ આહાહા...! ઓ...હો...!

શ્લોક-૮૧

(મન્દાક્રાંતા)

इत्थं बुद्ध्वा परमसमितिं मुक्तिकान्तासखीं यो
मुक्त्वा संगं भवभयकरं हेमरामात्मकं च।
स्थित्वाऽपूर्वं सहजविलसच्चिच्चमत्कारमात्रे
भेदाभावे समयति च यः सर्वदा मुक्त एव।।८१।।

[હવે ૬૧મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ ચાર શ્લોક કહે છે :]
[શ્લોકાર્થ :-] આ રીતે મુક્તિકાન્તાની (મુક્તિસુંદરીની) સખી પરમસમિતિને જાણીને જે જીવ ભવભયના કરનારા કંચનકામિનીના સંગને છોડીને, અપૂર્વ, સહજ વિલસતા (સ્વભાવથી પ્રકાશતા), અભેદ ચૈતન્યચમત્કારમાત્રમાં સ્થિત રહી (તેમાં) સમ્યક્ ‘ઈતિ’ (-ગતિ) કરે છે અર્થાત્ સમ્યક્પણે પરિણમે છે, તે સર્વદા મુક્ત જ છે. ૮૧.

શ્લોક-૮૧ ઉપર પ્રવચન

‘[હવે ૬૧મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ ચાર શ્લોક કહે છે :]
પહેલી સમિતિ છે ને પહેલી. ૮૧મો કળશ.

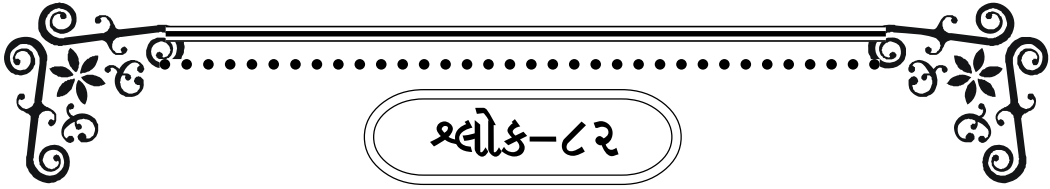
इत्थं बुद्धवा परमसमितिं मुक्तिकान्तासखीं यो
मुक्त्वा संगं भवभयकरं हेमरामात्मकं च ।
स्थित्वाऽपूर्वं सहजविलसच्चिच्चमत्कारमात्रे
भेदाभावे समयति च यः सर्वदा मुक्त एव ॥८१॥

હવે અહીંયા આવ્યું, લ્યો. ‘આ રીતે મુક્તિકાન્તાની (મુક્તિસુંદરીની) સખી...’ તારી પૂર્ણ આનંદદશા એવી મુક્તિ. પૂર્ણ આનંદદશા એવી સિદ્ધદશા, એની સખી પરમ સમિતિ નિશ્ચય. આહાહા..! એની બહેનપણી છે આ. મુક્તિકાન્તા પૂર્ણ આનંદસ્વરૂપ સિદ્ધ દશા, એની બહેનપણી આ નિશ્ચયસમિતિ છે. સ્વરૂપમાં એકાકાર થઈને પરિણમવું, વીતરાગદશાપણે આત્મામાં લીન થવું અથવા અનંત ધર્મો-સ્વભાવમાં લીન થવું, એવી ‘પરમસમિતિને જાણીને જે જીવ ભવભયના કરનારા...’ લ્યો. હેમ, રામાદિ. છે ને? હેમ એટલે સોનું, રામા એટલે સ્ત્રી. ‘ભવભયના કરનારા કંચનકામિનીના સંગને છોડીને,...’ આહાહા..! કંચન અને કામિની ચોકી આડી આવે છે ને? ‘ચોકી આડી શ્યામની. રામની રમતને તેજ લૂંટે’ ‘નરસિંહ મહેતા’ કહે છે. વ્યવહારે. આ વાત છે એ ત્યાં ક્યાં છે? ‘કંચન અને કામની ચોકી આડી શ્યામની. રામની રમતને તે લૂંટે.’ અહીં તો સંગ ન કરવો એટલી વાત છે. કંચન આદિ પરિગ્રહ. એમાં કંચનાદિ, વસ્ત્રાદિ બધું આવ્યું. અને કામિની એટલે સ્ત્રી. એના સંગને છોડી દઈને. તે તરફના વલણના ભાવને છોડી દે. આહાહા..!

‘અપૂર્વ, સહજ-વિલસતા...’ હવે એને છોડીને જાવું ક્યાં? ‘અપૂર્વ, સહજ-વિલસતા આહાહા..!(સ્વભાવથી પ્રકાશતા),...’ આહાહા..! સહજાનંદ ભગવાન ‘અભેદ ચૈતન્યચમત્કારમાત્રમાં...’ જુઓ! ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ, પ્રભુ! એવો અભેદ એકરૂપ, એમાં સ્થિત રહી, એમાં સ્થિત રહી, ‘સમ્યક્ ‘ઈતિ’ (-ગતિ) કરે છે અર્થાત્ સમ્યક્પણે પરિણમે છે, તે સર્વદા મુક્ત જ છે.’ એ મુક્ત જ છે, કહે છે. આહાહા..! ભગવાનઆત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, એ અતીન્દ્રિય આનંદમાં, એવા ચૈતન્યચમત્કારમાત્રમાં. અભેદ ચૈતન્યચમત્કાર એમ. એમાં ભેદ નહિ. એકરૂપ ત્રિકાળ સ્થિત રહી સમ્યક્ ગતિ કરે, પરિણતિ કરે, શુદ્ધરૂપે થાય, ‘તે સર્વદા મુક્ત જ છે.’ રાગરહિત એની પરિણતિ થઈ, એ મુક્ત જ છે કહે છે. આહાહા..! ‘સર્વદા મુક્ત જ છે.’ પાછું. મુક્ત જ. ‘સર્વદા મુક્ત

एव' मुक्त ज छे.

मुक्त समकृतीमां आवे छे ने. 'समयसार' कणशमां. आ चारित्रवंत मुक्त कद्यो. त्यां समकृतीने मुक्त कद्यो छे. आडाडा..! आ वात सांभणवी पण अने कठण, कंटाणाजनक लागे. आ शुं कडे छे? भगवानआत्मा पूर्यानंदनो नाथ, अे अतीन्द्रिय आनंदमां प्रवेश करीने शुद्ध परिश्रति प्रगट करवी, अे जव मुक्त छे, कडे छे. द्रव्य अने गुण तो मुक्त उता, परिश्रतिअे वीतरागता प्रगट करी, अे मुक्त थई गई. समजाशुं कांई? द्रव्य अेटले आत्मा अने गुण अेटले शक्तिओ, अे तो मुक्त ज छे. जे पर्यायमां, रागमां अेक्ता उती अे तूटीने स्वभाव साथे अेक्ता थई, अने शुद्ध दशा थई अे मुक्त छे. पर्यायमां पण मुक्त छे. व्यवहारसमितिनो अधिकार, अेमां आवा कणशो नाभ्या. मांड व्यवहारनो अधिकार आव्यो त्यां वणी आ कहुं. पण अे निश्चय विना व्यवहार नथी, अहीं तो अेम सिद्ध करवुं छे.

શ્લોક-૮૨

(માલિની)

जयति समितिरेषा शीलमूलं मुनीनां
त्रसहतिपरिदूरा स्थावरणां हतेर्वा ।
भवदवपरितापक्लेशजीमूतमाला
सकलसुकृतसीत्यानीकसन्तोषदायी ॥८२॥

[શ્લોકાર્થ :-] જે (સમિતિ) મુનિઓને શીલનું (-ચારિત્રનું) મૂળ છે, જે ત્રસ જીવોના ઘાતથી તેમ જ સ્થાવર જીવોના ઘાતથી સમસ્ત પ્રકારે દૂર છે, જે ભવદાવાનળના પરિતાપરૂપી ક્લેશને શાંત કરનારી તથા સમસ્ત સુકૃતરૂપી ધાન્યના રાશિને (પોષણ આપીને) સંતોષ દેનારી મેઘમાળા છે, તે આ સમિતિ જયવંત છે. ૮૨.

શ્લોક-૮૨ ઉપર પ્રવચન

૮૨મો કણશ.

जयति समितिरेषा शीलमूलं मुनीनां
त्रसहतिपरिदूरा स्थावरणां हतेर्वा ।

ભવદવપરિતાપક્લેશજીમૂતમાલા

સકલસુકૃતસીત્યાનીકસન્તોષદાયી ।।૮૨ ।।

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘જે (સમિતિ)...’ નિશ્ચય. અહીં તો એ કીધું. આત્મા અનંત આનંદનો સાગર. એ આત્મામાં શુદ્ધ પરિણતિ અથવા ધર્મમાં એના ધર્મોમાં એકાગ્રતાની પરિણતિ, એ ‘(સમિતિ) મુનિઓનું શીલનું (–ચારિત્રનું) મૂળ છે,...’ ચારિત્રનું એ મૂળિયું છે. આ નિશ્ચયસમિતિ, હોં! માણસ શાંતિથી સ્વાધ્યાય પણ કરતા નથી. એમ ને એમ હાંક્યે જ જાય. વાંચે (જાય). ધૂળેય નથી એમાં કાંઈ. આહાહા...! એક એક ગાથા વાંચે તો ખબર પડે કે આ બધું તારું ઊંધું છે. અરે..! આવા અવસરમાં, આવે કાળે મનુષ્યભવમાં ભવના અભાવની વાતું ન બેસે, અને ન સમજે તો એ શું કર્યું એણે? બાકી તો બધા ઢોર પણ ખાવું-પીવું કરે છે.

અહીં તો કહે છે, જે સ્વરૂપ આત્માનું ભગવાનઆત્મા અથવા એના આનંદ આદિ ધર્મો, એમાં જે એકાકાર થઈને પરિણમે છે, એને નિશ્ચય સમિતિ કહીએ. તે નિશ્ચયસમિતિ ચારિત્રનું મૂળ છે. એટલે એ જ ચારિત્ર છે. સમજાણું કાંઈ? ‘જે ત્રસ જીવોના ઘાતથી તેમ જ સ્થાવર જીવોના ઘાતથી સમસ્ત પ્રકારે દૂર છે,...’ એક પૃથ્વીનો એકેન્દ્રિય જીવ પણ હણાય, એનાથી પણ આ સમિતિ દૂર છે. પાણીના એક બિંદુમાં અસંખ્ય જીવ છે. કહે છે, કે મુનિને માટે પાણી કર્યું હોય અને લે એમ છે નહિ. દૂરવર્તી છે સમિતિથી. આહાહા...! આ ઈર્ષ્યાની વાત છે. પણ એ બધી સમિતિમાં એમ લેવું.

‘જીવોના ઘાતથી સમસ્ત પ્રકારે દૂર છે,...’ પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિ અને ત્રસ છ કાયના જીવથી દૂર છે. કોઈપણ એકેન્દ્રિય જીવને દુઃખ થાય, એવો ભાવ મુનિને હોતો નથી. મુનિને. મુનિની વાત છે ને? અહીં તો બધા અધમણ-અધમણ પાણી ઊના કરે એને માટે. ઉપાડે, નાખે ઓલામાં.. શું કહેવાય? કમંડળ. મુનિને કમંડળ, આને વળી પાત્રા. આવડા-આવડા મોટા પાત્રા ભરે. ભરીને ‘મોતીશા’ની ધર્મશાળામાં. ત્યાં જોયું હતું ને અમારે ત્યાં. અમારા બહેન ત્યાં રહેતા ને? ‘હરિબેન’ ‘હરકુંવરબેન’ નહિ? ‘હરકુંવરબહેન’ની નથી ઓલી શાળા? એ અમારા બહેન હતા. ‘મોતીશા’માં એના ધણી રહેતા. નામ ભૂલી ગયા. ‘લીંબડી’ના હતા. ‘હરકુંવરબહેન’, નહિ? એની શાળા છે ‘પાલિતાણા’માં. મોટી પાઠશાળા છે. એ ‘હરિબેન’ હતા અમારા. અમારા બાપાના મોટા ભાઈની દીકરી. દાદાની દીકરી. ત્યાં ઉતર્યા હતા. મોતીશાની ધર્મશાળામાં, સંસારમાં હતા ત્યારે અમારા બહેન હતા. બધું જોયું હતું રસોડા-બસોડા. પણ એ તો (સંવત) ૧૯૬૯ની સાલ, હોં! ૧૯૭૦ પહેલાં. ભાઈ સાથે હતા. ‘શિવલાલભાઈ’ સાથે હતા. એમના સગા ભાઈ અને અમારા દાદાના દીકરા થાય. બધું જોયું હતું. સાથે જાત્રા ગયા હતા. ૧૯૬૯માં દીક્ષા લીધા પહેલા. બધું કાંઈ ઠેકાણા ન મળે. નીચે ઉતરીને લાડવો ખાધો હતો. અને તળેલ ભજ્યા. આવડો મોટો

હતો. આ તો મોટો આવો. પહેલા બહુ હતો. હું અને ઓલા ભાઈ હતા. ‘હરકુંવરબહેન’ના સગા ભાઈ. પહેલું ... વાર લાગશે ચાલો ને અહીં થોડું ખાઈ લઈએ. પછી ગયા ઘરે. બિચારા હોંશથી આપે, હોં! અહીં તો પાછી અમારે ઓળખાણ ખરીને. અરે...રે...! એમાં માણસ ખુશી થાય, લ્યો.

કહે છે, કે ત્રસ અને સ્થાવરના જીવથી એકેન્દ્રિયની પણ હિંસા થાય, એનાથી મુનિ તો દૂર છે. આહાહા...! સમસ્ત પ્રકારે. છકાયના પીયર, લખે ખરા. છ કાયના ગોવાળ. એને માટે કચ્ચરઘાણ. એને માટે પાણી, આહાર, ચા, દૂધ. કહેતા આવે, કે ભાઈ આજે આવજો, હોં! ભજ્યા-ભજ્યા છે અમારે ત્યાં. બપોરે આવજો. કાળા કેર કરે છે ને? સંતો, મુનિ તો ત્રસ અને સ્થાવરના ઘાતથી દૂર છે.

‘જે ભવદાવાનળના પરિતાપરૂપી ક્લેશને શાંત કરનારી...’ આહાહા...! ભવદાવાનળનો પરિતાપ ક્લેશ સળગ્યો છે, પ્રભુ! આહાહા...! એ મિથ્યાત્વ રાગ-દ્વેષના પરિણામ દાવાનળ છે, કહે છે. આહાહા...! એ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ-દ્વેષના ભાવ દાવાનળ, સળગતો સંસાર (છે). આહાહા...! એવા ‘ભવદાવાનળના પરિતાપરૂપી ક્લેશને શાંત કરનારી તથા સમસ્ત સુકૃતરૂપી ધાન્યના રાશિને (પોષણ આપીને) સંતોષ દેનારી...’ અનાજ વાવ્યા હોય ને? પછી વરસાદ સરખો આવે મેઘમાળા. મેઘમાળા આમ સરખી આવે છે ને? જુઓને! છાંટાં આમ સરખા આવે. માળા જાણે લાગે. એમ સમિતિ નિશ્ચય, આત્માની વીતરાગ શુદ્ધ પરિણતિરૂપી સમિતિ, એના સુકૃત એટલે શુદ્ધતાના જેટલા ગુણના અંકુરો-ધાન્ય, એવી જે રાશિ એને સમિતિ સંતોષ દેનારી મેઘમાળા છે. ‘તે આ સમિતિ જ્યવંત છે.’ આહાહા...! મુનિ એમ કહે છે કે એ સમિતિ અમારી પાસે છે. સમજાણું? આહાહા...! એ જ્યવંત વર્તે છે. અમારી પરિણતિ અમારી પાસે છે એમ કહે છે. જ્યવંત વર્તે છે, એમ કહે છે. આહાહા...! ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ મુનિ દ્વિગંબર સંત હતા. નવસો વર્ષ પહેલા આનંદકંઠમાં ઝુલતા. કહે છે, કે આત્માના અનંતગુણના અંકુરો જેટલા ફૂટ્યા છે, એ બધાને સમિતિ મેઘમાળા સમાન ધાન્યને પોષણ આપનારી છે. એ જ્યવંત વર્તો, કહે છે. આહાહા...! (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)